„БРАНИК“ ИЗЛАЗИ
пет пута на недељу.

ПРЕТПЛАТА и ОГЛАСИ
шаљу се на администрацију,
А РУКОПИСИ
уредништву „Браника“ у Н. Сад.

Рукописи се не враћају.

БРАНИК

ЦЕНА ЈЕ »БРАНИКУ«
За Угарску: Србију Црну Гору
друге стране земље
на годину К 34·— 46·— дин.
на по године К 17·— 23·— „
на четврт „ К 8·50 11·50 „

Поједини бројеви стају 12 потура.

ОГЛАСИ
рачунају се 10 пот. од реда ситних слова.
Уредништво и администрација „Браника“
налази се у кући А. Пајевића у Дунавској
улици бр. 36.

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ.

Бр. 258. У Новом Саду, у среду 8. (21.) децембра 1910. Година XXVI.

Не ће „Штросмајера“.

Онога шовинизма, који данас постоји у Угарској против Хрватске, чини нам се, није никад било. Било је у прошлости све од године 1867. свакојаких покора са тим шовинизмом против Хрватске, али данашњега покора није било. И тај покор бива сад, кад је гроф *Куен-Хедервари* угарски министар-председник а др. *Никола плем. Томашић* хрватски бан.

На угарском сабору, као у каквој крчми, барон Дезидерије *Банфи* говори, да *нема* хрватске краљевине, и да су оних осам жупанија, које се Хрвати усуђују назвати Хрватском, мађарске жупаније. На хрватскога бана пак напада се у сред угарскога сабора, као да је он какав *чандур* са Хортобађа. Па нема саборскога председника, да упути барона Банфија на ред, нема угарскога министра-председника, па нема ни онога хрватскога министра, да се огради против такових противдржавних назора о односу Угарске према Хрватској, о таквој колосалној увреди: да су хрватске жупаније мађарске жупаније и да нема краљевине Хрватске, ма да сам краљ, званично употребљава израз: краљевина Хрватска-Славонија-Далмација, па према постојећем закону и обе владе у Загребу и у Будимпешти. Али гроф Куен Хедервари нема ни једне речи, да одлучно одбије нулифицирање краљевине Хрватске, па чак и осам хрватских жупанија. Он има само речи у обрану бана Томашића. Али би се Томашић, ако је хрватски патријота, морао захвалити на таквој обрани, морао би грофу Куену-Хедерварију казати ону познату изреку: „Немој ти, куме, мене бранити!“ По речима грофа Куена Хедерварија, Томашић само тако може бити добар Хрват, ако служи интересима националне мађарске државе, односно шовинизму мађарских државника, који сагласно са Банфијем хоће нулификацију Хрватске.

Али гроф Теодор *Бакањи* хоће још да *надлицитира* Банфија. Он у својој интерпелацији на грофа Куена-Хедерварија *не тражи*, да сме бити у Хрватској на ново какав *Штросмајер*. А ко би био тај нови Штросмајер? Ваљда какав за Угарску ужасно опасан човек, при чијем имену сваки Мађар треба само да се стресе, као што су то „вспрени“ мађарски државници чинили, кад су само чули Штросмајерово име. Тај нови Штросмајер био би онај скромни каноник др. Анте *Бауер*, који је требао постати бискуп коадјутор загребачкога остарелога и оболелога арцибискупа дра Јурја *Посиловића*. А зашто да тај скромни Бауер није по ћуди племенитом грофу Теодору *Бакањију*, позватом протектору наших радикала? Хе! Зато, што се тај Бауер усудио бити *још* члан *хрватско-српске коалиције*.

Јесте! Др. Анте Бауер *био је* члан хрватско-српске коалиције, али је употребио прилику, да се придружи оној групи коалицијонаша, који су уз Томашића, а кад је добио изгледа за коадјуторство, он је *сасвим прекинуо* са хрватско-српском коалицијом.

Нема сумње, да је каноник др. Анте Бауер даровит човек и добар хрватски родољуб. У хрватско-српској коалицији играо је извесну улогу. Хрватско-српска коалиција, док је била на власти, била је њега усчила, да буде *ђаковачки бискуп* на место покојног Штросмајера, иако је то био само онако из далека разговор у коалицији, разговор као нека патријотска жеља, пошто је коалиција добро знала, какав је компликован поступак при попуњавању такве католичке бискупије и да то попуњавање зависи од многих надлежних фактора.

А шта је било са коадјуторством дра Бауера? Чим је исти Бауер сасвим прекинуо са хрватско-српском коалицијом, он је постао повољан кандидат за коадјутора арцибискупу Посиловићу и од стране бана Томашића и од стране министра председника грофа Куена-Хедерварија.

Познат је поступак при именовању бискупа коадјутора. Прво има изјавити своју жељу дотични изнемогли бискуп, онда у име апостолског краља има влада да изјави своје мишљење, па онда ствар иде римској курији, односно *папи*. Према предлогу бана и угарскога министра председника курија је канонично поставила за коадјутора арцибискупу Посиловићу дра Бауера. Па дошло је и из кабинетске канцеларије именовање дра Бауера за коадјутора те је др. Бауер мислио, да може прамати и честитке.

Али је гроф Теодор Бакањи пронашао, да поступак са именовањем није био правилан, него да је у интересу „тријализма“ управљен против Угарске и Мађара, па да се хоће да у Хрватској постави мађарски непријатељ, нов Штросмајер. У својој недавној интерпелацији у угарском сабору на министра-председника, гроф Бакањи је тврдио, да арцибискуп Посиловић није изјавио жељу, да му буде коадјутор каноник др. Анте Бауер, него каноник др. *Густав Барон*, па да је с тога, иако је дошла из кабинетске канцеларије потврда дра Бауера, ипак стигло и *негодовање*, што није правилно поступљено. Гроф Бакањи је отуд извадио, да се мимо Угарску преко грофа Ерентала *интригира* против Угарске и Мађара. За то је гроф Бакањи питао министра-председника грофа Куена Хедерварија: шта му је познато о именовању дра Бауера за коадјутора? Гроф Куен-Хедервари дао је грофу Бакањију само привремен одговор тиме, да *није истина*, да је из кабинетске канцеларије дошло икакво *негодовање*, а ствар коадјуторства Бауерова да још није свршена, иначе да придржава себи, да даде опширан одговор.

Мађарске опозицијоне новине надигле су као средство против грофа Куена-Хедерварија вику до неба, тобоже каква би то била опасност за Мађаре, ако би др. Бауер као коадјутор после смрти Посиловићеве постао загребачки арцибискуп са огромним приходом арцибискупије.

Међутим нека се мађарска опозиција не боји, да ће гроф Куен-Хедервари што на жао учинити Мађарима. Доказ је баш попуњење *ђаковачке бискупије*. После Штросмајерове смрти године 1905. стојала је ђаковачка бискупија упражњена *пет година*. Администрирао ју је Штросмајеров многогодишњи коадјутор бискуп *Воржак*. То је тип правога правцатога *Сремца*. Воржак је у читавој ђаковачкој бискупији врло популаран, јер зна у правом народном духу општити са најширим народним слојевима. Мислило се и желело се, да он постане ђаковачки бискуп. Али гроф Куен-Хедервари знао је испословати, да за ђаковачког бискупа буде именован његов пријатељ, *велики мађарон* др. *Крашац*. Да је жив папа *Лав* XIII., гроф Куен-Хедервари не би никад био могао израдити, да на ђаковачку бискупију дође мађарон. Папа Лав XIII. био је велик поштовалац бискупа Штросмајера, а иначе римска курија много држи на то, да дијецезан буде омиљена личност својој пастви. Мађарске шовинисте добили су велику задовољштину од стране грофа Куена-Хедерварија, што је на ђаковачку бискупију као Штросмајеров наследник дошао мађарон.

Шта је са дром Бауером, то још не знамо. То ћемо тек чути.

Али шта ту има да се размеће гроф Теодор Бакањи? Ваљда у по-

ЛИСТАК.

ЧЕДО ВИЛИНО.

Од Лазара Костића.

(Свршетак.)

IV.

Испод тмасти облака будила се зора, као стидљиво девојче испод густог комарника.

Око највише стене Голеш планине, превијало се сиво, магловито прамење, као какве узрујане турске чете, што су размотале дугачке чалме и раскидале широке аздије у њиховом насртању на сињи оклоп стеновитог јунака косовског.

Сунце се рађа, а зраци му пробијају облачно прамење, као бисер перје што се диже из сјајне сунчане челенке, саливене на сивом калпаку најжешћег јунака, кобног српског јунака, видова дана.

Испред тога јунака распрштише се магловите турске чете око врха голешког.

Ал' кад угледа српска војска то светло јуначко лице, севнуше мачеви из тешки корица, севнуше тако силно, да су посрамили сјајност небесног зрака; зато се морају понизити, морају се окаљати поганом крвљу турском.

И већ затутња Косово од челичних подковица, звекету српског оружја већ се одазва дрека турска.

* * *

Са зрачног вилистана, из одаје болова, гледала је вила на Косово; међу првима у српској војсци јездио је Милан Топлица са своја два побратима; вила га је опазила, склопила је очи, шкрипнула је зуби, заманула је виловити крили.

Да силно мануше та плаовита крила! Подигоше вијар, грдну олују.

Анђео смрти грохотом се насмеја у срцу Милановом.

А вијар од вилини крила прелетио је је турску војску; све отровне грехове турске, све клетве турског насиља, све распаљене страсти османлијске, сву прашину азијатске поганије дунуо је тај страшни ветар у очи српским витезовима. Јунаци застадоше као пред паклени врати, кад посукти пламен и јара.

Ветар је страовито дувао, ал' што је већма беснио, тиме је већма распаљивао јунаштво у срцу српскоме, свако је срце запламтило, мач се сваки претвори у пламен, мач у пламен а јунак у аранђела.

Хеј, та свако срце распали тај пусти вијар, па и срце Вука Бранковића, а у том срцу распали једну прекривену подмуклу жеравицу, паклену жеравицу издаје, ал' како је распали, трже се натраг, и њему већ беше одвећ жестока, и он се већ побоја, да га не опече, па како је силовито полетио натраг, потрже са собом 40.000 љутог оклопника.

Претрну српска војска, као море кад претрне, кад га олуја првом навалом ошине, ал' тек за један часак, док се маом не заљуља, да поломи поносите катарке турски ђемија, ал' и да избаци сав свој бисер на пусто приморје.

Само су се три вала већ одљуљала од мора, да нагрну на турску војску, да собом зароне силу турску; сада навалише та три вала на бели шатор силнога Мурата; сваки је носио у себи по један бисер, окруњен од српске круне, један Милоша Обилића, други Косанчића Ивана, а трећи Милана Топлицу.

* * *

Видов дан, косовски јунак, окупао је своје лице у крви, нестајало га је за косовским горама; само му се крвава челенка види и мутно чело на потавнелим очима.

Та кад су у таког јунака потавниле очи од погледа смрти и самртног греха, да неби потавниле слабачке очице једног сиротог девојчета, што је сузним погледом гледало за нестајућим јунаком, да не би потавниле сјајне очи косовке девојке

Клецајући је крочила по крвавом разбојишту међу разбаченим корицама, у којима нема мачева, међу телесима, у којима душе нема; у једној руци кондир воде, да пере тешке ране, у другој кондир рујна вина, да крепи клонула срца, а у подвијеној кецељици бела леба, да опорави тело од јуначког умора.

— Јарко сунце, — зачу се један издишући гласак иза ње, — јарко сунце, не скидај јој с лица твоје последње зраке, осуши јој сузе у очима, да их не осуше све врелији болови, све сувље очајање.

Девојка се окрене и уздишући клекне поред рањеног јунака, пружајући му кондир вина.

Рањеник подигне крваву руку, отискујући напитак.

— Немој, селе, у овоме срцу букти већ отров турске погане стреле, и вино га неможе изапрати

— Богом те братимим, јуначе, кажи ми, док ти је још душе у грлу, ди ћу наћи српске војводе? да ли их је мимоишла погибија? ди ћу наћи Милоша Обилића? ди ли Косанчић Ивана? ди ли Милана мога?

Последњом снагом подиже рањеник руку из крви.

— Ено — тамо — погибоше — сви — сви! — пустио је душу.

гледу постављања католичких бискупа и коадјутора има апостолскога краља и римскога папе. Али далеко су дошле ствари, кад у угарском сабору барон Банфи може да каже: „*Не трпим* бана Томашића!“ а гроф Бајањи: „*Не примам* бискупа Бауера, *не трпим* новог Штросмајера!“ Лепа је то државноправна автономија Хрватске! Али мађарски шовинизам почиње већ чинити и у католичкој цркви оно, што чини у нас у православној цркви. Tout comme chez nous!

⊙

Српске више девојачке школе
и клирикални школски фонд.

I.

1. јануара 1869. године ступио је у живот краљевски рескрипт издан 10. августа 1868. године, у коме су потврђени разни закључци нашег конгреса држаног у Ср. Карловцима 1864./5. године. У овај мах ја ћу се осврнути само на неке ствари из тога рескрипта.

Краљевски рескрипт од 10. августа 1868. у своме §. 92. III, прописује, да су две српске велике гимназије у Ср. Карловцима и у Новом Саду, у свему једнаке са државним гимназијама т. ј. да професори на тим гимназијама имају исту плату и положај као и на државним гимназијама, и да морају стећи државом прописану квалификацију. Даље краљевски рескрипт наређује, да у колико фондови тих гимназија нису довољни за издржавање тих гимназија, Патронати њихови имају добивати из клирикалног школског фонда у Ср. Карловцима онолико у име субвенције, колико искажу да им недостаје, да могу подмиривати све своје трошкове.

1. јануара 1911. биће пуне 42 године, како су у животу та одређења краљевског рескрипта, па ипак још нису у животу сасвим изведена, јер професори гимназије новосадске још нису изједначени у плати са платом професора државних гимназија у Угарској.

Дугачка је то историја; писане су читаве књиге о томе и још нису сасвим исписане, јер још има шта да се пише.

Ништа није на свету стално; све се мења, па тако и плате у државним гимназијама; према томе и плате професора на српској гимназији новосадској требале су и морале се мењати.

Но с тим је од увек ишло тешко. Плате професора у државним гимназијама одмакле су рецимо за два корака, Патронат гимназије новосадске помакао је плату својим професорима т е к з а ј е д а н к о р а к и тако је то од увек; зато је данас Патронат гимназије новосадске у рештанцији према својим професорима.

Истини за љубав морамо рећи, да је Патронат новосадске гимназије хтео у више маха, да учини томе краја, те да иде, кво што то треба са промицањем својих професора; но томе је увек стао на пут Саборски Одбор у Ср. Карловцима, који је увек јављао: „клирикални је фонд преоптерећен,“ „клирикални фонд има дефицита“ итд. итд. и на то је Патронат гимназије новосадске одустајао од свога потраживања, али у тој помисли, да доцније ту ствар наново покрене и у живот приведе, т. ј. да своје професоре ако не одма а оно бар доцније у плати унапреди према плати државних професора.

Годинама је Саборски Одбор слао такву поруку у Нови Сад. И године 1900. дотле је дошло, да је Саборски Одбор јавио Патронату гимназије новосадске, да ће те године 1900. гимназији новосадској у име субвенције послати за пуних 5000 фор. м а њ е, јер је клирикални фонд исцрпљен. А за тим је Саборски Одбор у почетку године 1901. одлучио, да од 1. јануара 1902. српским вишим девојачким школама укине издржавање из клирикалног школског фонда, које исте уживају на основу уредбе нашег Сабора од 17. јулија 1872. године.

Но Саборски Одбор није изненада донео такву одлуку о девојачким школама. Пре годину и више Саборски је Одбор пустио у свет глас о својој намери, шта намерава урадити са девојачким школама.

Па како се понашање Саборског Одбора према гимназији новосадској у неколико и мене тиче, јер служим на тој гимназији од 1. октобра 1875. — ја сам се латио посла и у загребачком „Србобрану“, штампао низ чланака (»Србобран“ бр. 59., 60., 61., затим бр. 90.—96. и онда бр. 145., све године 1900.) На основу рачуна, што их издаје сваке године Саборски Одбор, ја сам у тим чланцима изнео слику, како манипулише Саборски Одбор са клирикалним школским фондом.

Ја сам те чланке после одштампао у једној повећој брошири, под натписом: »Саборски Одбор и српске школе у Угарској«, која је изашла у почетку године 1901.

Дуго би било, да наново штампам и бројеве из те брошире; ја ћу из те брошире саопштити само оно, што се може ишчитати из бројева, који казују манипулацију Саборског Одбора са четири главнија фонда, што су под управом његовом.

И у тој мојој брошири под V. на стр. 35. и даље стоји ово:

„Ко пажљиво проучи и сравни горње бројеве из та четири фонда о приходу од хипотекарних зајмова, од купона и од штедионичких улога, видиће, да клирикални фонд има скоро два пута толико прихода од купона, колико има неприкосновени фонд; по томе је сасвим јасно, да клирикални фонд има много више своје главнице у државним и другим папирима, него ли што има неприкосновени фонд. До душе клирикални фонд има више прихода од хипотекарних зајмова, а мање од штедионичких улога, него ли што има неприкосновени фонд, па ипак нема никакве саразмерности, кад се узме на ум, да су главнице та два фонда скоро једнаке.

Тим је приход клирикалног фонда сигурно мањи него што би био, да има рецимо у полак мање своје главнице у државним и другим папирима.

Још не пада у очи тако јако та несаразмерност, када се сравни клирикални и неприкосновени фонд. Уназаћивање прихода клирикалног фонда много више упада у очи, када га сравнимо са јерархијским и Текелијиним фондом. Дочим приходи и клирикалног и неприкосновеног фонда од хипотекарних зајмова и од купона за шест година од 1893. до 1898. стоје отприлике на истој мери, приходи јерархијског фонда од хипотекарних зајмова стално и нагло расту — од 11.224'31 фор. године 1893. буде године 1898. 15.228'59 фор., а приход и од купона и од штедионичких улога стално опада: године 1893. од купона 4.363'82 фор, а године 1898 само 497'45 фор., од штедионичких улога године 1893. било је прихода 1.755'16 фор., а године 1898. ништа! Дакле јерархијски фонд, који је године 1898. имао главнице само 429.159'88 фор., имао је прихода од хипотекарних зајмова 15.228'59 фор., а неприкосновени фонд који је године 1898. имао од прилике п е т п у т а в и ш е главнице 2,204.924'97 фор., имао је прихода од хипотекарних зајмова 25.151'97 фор., — дакле мање.

Још јаче пада то у очи код текелијиног фонда. Приход од хипотекарних зајмова му рапидно расте: од 18.473'42 фор. године 1893. буде 49.353'32 фор. године 1898., а приход од купона године 1893. био је 12.487'43 фор., дочим је године 1898. само 5.855'87.; а приход у Текелијином фонду од штедионичких улога године 1893. био је 7.215'62 фор., а године 1898. тек 71'36 фор.

Главница Текелијиног фонда била је године 1898. 961.210'50 фор. дакле н и п у н м и л и ј у н, па је имао прихода од хипотекарних зајмова 49.353'32 фор., дочим је клирикални фонд, који је имао године 1898. главнице 2,328.686'25 фор., имао прихода од хипотекарних зајмова 44.216'17 фор., дакле мање, а од купона имао је Текелијин фонд само 5.855'87 фор., а клирикални фонд пак 61.151'60 фор., дакле д е с е т п у т а в и ш е.

Где је ту саразмерност?“

То сам ја писао пре десет година, и из тога се јасно види, да је Саборски Одбор годинама радио како не треба, наиме, место, да је ишао затим, да клирикални фонд има што више хипотекарних зајмова, а што мање државних и других папира и штедионичких улога: он је радио баш обратно.

Зато је клирикални фонд имао годинама мршаве приходе, јер штедионички улози и државни папири носе мање, а хипотекарни зајмови носе више.

Ово се мора тим пре осудити, што је клирикални фонд спао једино на своју главницу; неприкосновени фонд пак, осим главнице у новцу бере још и приходе од пустаре Сириг у Бачкој, која има 4684 јутра 728 квадр. хвати земље. Јерархијски фонд осим главнице у новцу бере приходе још од 99 залишних парохијских сесија.

Дакле ма да је клирикални фонд одавно имао велике расходе, његови приходи увек су били мршави. Ишло се на руку само фонду неприкосновеном, јерархијском а особито Текелијином.

(Наставиће се.)

Погледала онамо; поље је било равно, тијо, као што само смрт може тија бити, мислиш да је цело Косово један грдан лист писма, што га је смрт написала животу својим крвавим пером, а онде, ди је сад почивао тавни поглед косовке девојке, онде је ударила страшни печат свој.

— И онде сам била, ни онде га нема! промуца изнемоглим гласом.

А сунце је послушало умирућег јунака; покупило је сузе са девојкиног лица, а кад настаде мрак, заблисташе се на небу преображене у звезде, а звездама нема броја; посред њи се вијуга кумовски траг.

— Ха! гле! — она ведра пруга на небу, то је његов траг, туда су њега однели анђели у рај, туда је свуда капала његова сјајна крв, зато је тако ведар траг — —; одите, анђелчићи, одите, пренесите и мене онуда, помозите ми само, и ја знам летити, та ја сам вилино чедо, — одите — ево ме, Милане, ево ме, ево! — лет — лет — лет!

Ох! како се невино смеје сирото девојче, ширећи Милану руке у небо, како се детињски смеје; тако се само могло смејати чедо вилино под првим пољупцем мајке своје, док је још било у љиљановом повоју.

— Лет — лет — лет!

Више није могла, обнезнани се и паде на злаћене кондире.

После неколико тренутака водио је аранђео кроз рајска врата једно красно девојче, у једној руци носи кондир воде, у другој кондир вина, а у подвијеној кецељици леба бела.

* * *

Месец је увукао вилу у свој харем; одрезао јој је крила; док је он њену децу таманио и мучио, дотле је она његову морала ранити и неговати. Више од четири стотине година морала је вила те муке подносити, толико је морала испосница кајати свој тешки грех. Колико је пута проклињала своју бесмртност!

Предавање госпође Савке Суботићке у Бечу.

Беч, 4. (17.) децембра 1910.

Јуче се у културном развитку српског народа десило нешто важно. С р п к и њ а је била прва жена, која је у бечком Научном Клубу посред најинтелигентнијег и најобразованијег света држала предавање.

Та Српкиња је госпођа Савка *Суботићка*, која је досадашњим својим радом с правом завредила надимак: мајка свог народа.

Госпођа *Суботићка* није жалила труда, није се обзирала на оронуло своје здравље, него је вољно похитала, да се одзове позиву бечког Научног Клуба па да у оним научним круговима дигне углед српског народа, за који овде тако мало знају.

Дворница Научнога Клуба била је дупком пуна, шта више било је света, који је стајао и пред врати а многи се морали вратити кући, јер нису у дворници могли добити места. Најотменије бечко друштво са највећом је запетошћу чекало, да чује у овој дворници и из женских уста искрену реч поуке и разбора. Ево и предавачице! Под руку је води главни тајник Научнога Клуба, познати немачки књижевник витез др. Ернест Л о в а г. Дочекује их аплауз. Госпођа С у б о т и ћ к а се по својој урођеној љубазности клања десно и лево па онда заузме место поред српског посланика Ђоке С и м и ћ а.

Др. Ловаг се попне на трибину па оданде у име Научнога Клуба поздрави предавачицу добродошлицом, захваљујући јој, што се одазвала позиву Научнога Клуба те му указала почаст, да предаје у његовим просторијама. То је — рече — јединствена појава, да жена, уз то још старица, претреса тако важна културна и друштвена питања. Пошто још укаже пажњу српском посланику, позове предавачицу, да почне предавање, сиђе се по њу па је одведе на трибину.

Госпођа С у б о т и ћ к а у укусној црној свиленој хаљини, на глатко очешљаној глави јој црна капица, ступа на подију. Сви погледи су упрти у њу. Ми Срби запето очекујемо, како ће почети. Хоће ли говорити јасно, да је сви чују? Хоће ли јој глас бити довољно јак и хоће ли истрајати? Али наша дична старица стоји на трибини сасвим мирно и спокојно, на њој ни трага каквој узбуди или треми. Достојанствено се наклони па почне. Ми одахнусмо. То није био глас старе жене од преко 76 година, то је био глас пун млађане снаге, одушевљења и жара. Предавачица говори на изуст, течно, разговетно, те тако је и била кадра, за пун подруг сахата оковати пажњу отмене публике, која ју је недахнимице слушала. Много је том интересу придонео оригинални афористички начин, којим је предавачица износила и разлагала своје мисли и рефлексије, а и ведри фини хумор, којим је предавачица зачинила научне теме тако, да не само да нису као сувопарна теорија умарајући утецале на слушаоце, него их је баш разгаљивао и развесељавао. Занимљиво је било, кад се предавачица извињавала, што тобоже не влада савршено немачким језиком, како је сва немачка публика протестовала узвицима: „Im Gegenteil!“ „Vorzüglich!“ „Wunderbar!“

Кад се предавање свршило, за час је настао тајац у публици, владала је дубока тишина, нико се није ни макао. Тако је силну импресију на слушаоце учинио прекрасни завршетак предавања. За том се наједарод заорило спонтоно бурно одобравање и свако је похитао до трибине, да целује руку тој реткој, тој јединственој старици.

Први јој је др. Л о в а г захвалио и за поуку и за уживање и напоменуо је, да се такав начин предавања још није чуо у дворници бечког Научнога Клуба. Научник др. Бернхард М и н ц изразио се, да су га задивиле предавачичине рефлексије о штампи и браку, кустос пак Научнога Клуба Јосиф А н д е р л е изјавио је предавачици ово: „Ви сте, милостива госпођо, еклатантно побили криво схваћање о инферијорности женскиња. Ваше је предавање било у модерном стилу, без непотребних примеса, свему само есенција.“ Честитао је предавачици и српски посланик С и м и ћ а за тим су многи и многи још изјавили, како су управо били усхићени.

Госпођу Суботићку је са предавања јој отпратио кући блажен осећај, да је и овом приликом учинила за свој народ, што је могла, и да му је осветлала образ и пред метрополом културног света.

Хвала јој! Живела!

М. Д.

*

О предавању госпође Суботићке донео је бечки лист „Slavisches Tagblatt“ у свом 24. броју ову белешку:

— d. **Нацијално, социјално и женско питање.** О тим питањима је синоћ у локалу Народног Клуба у Бечу било предавање госпође Савке Суботићке, једне од најистакнутијих личности у српском женском покрету. Према натпису би човек очекивао строго научну пертрактацију тих питања, али госпођа Суботићка нам о тим питањима говори добродушним тоном племените и много искусне мајке. А баш то чини предавање занимним и привлачним, тако, да га је многобројна публика — био је ту и српски посланик Ђока Симић — са запетом пажњом пратила. Ток мисли у њену предавању био је овај: Нацијонално се начело дигло до државоправног принципа. Док је процес развитку реформације био вагао, крвав и спроведен дуготрајним ратовима, дотле је развитак нацијоналне идеје био спор и миран. Госпођа Суботићка је мимогред рекла и неколико опазака о значају и важности дневне штампе. Број и каквоћа дневних листова јесу мерило за степен образовању културе у појединих народа а њихова образовна моћ лежи у дискусији о најразличнијим дневним питањима. Предавачица је прешла за тим на социјално и женско питање. Социјално питање је успостављање из наследства искључених у стање њихових природних права на хлеб, слободу и просвету. У погледу женског питања могу се истаћи три момента: слободна љубав, женски рад и конвенцијонална удаја. Данашњи положај женских доводи дотле, да и жена мора ући у борбу за опстанак и за одржање породице. Најзад је госпођа Суботићка у кратко скицирала развитак идеје о женској еманципацији те је повукла паралелу међу хуманошћу хришћанства и феминизмом, који је у данашњем женском покрету добио свој конкретни облик.

НОВИ САД, 7. децембра 1910.

— **Банфијево наседаније у Новом Саду**. Била је то заиста велика смелост, да не кажемо: безочност, што је злогласни барон *Банфи* дошао у Нови Сад, да баш он распрострре демократско начело *општега права гласа*. Барон Банфи је омражена особа не само у немађарских народа, већ и у самих Мађара. Сви народи простране Угарске сећају се са великим огорчењем владавине барона Банфија као угарског министра-председника. Ако је Банфи гонио саме Мађаре при изборима, да себи истеше саборску већину, то је немађарске народе гонио на нечувен начин затварањем, глобама и другим насилним средствима. И тај исти барон Банфи усуђује се, да дође у Нови Сад у средину Срба, да њима проповеда опште право гласа! Али тако је и прошао!

Пошто је Јеврејин адвокат др. *Кубињи* (Кон) отворио збор, узео је реч др. Миладин *Свињарев*, да означи *српско становиште*: да Срби *нису* против општега права гласања, шта више да су Срби најживљи поборници тога права, али да не могу имати гарантије за то право у човеку такове прошлости, као што је барон Банфи. Почео је да говори главом сам Банфи. Но таки је био од стране Срба прекидан тако, да му се реч једва могла чути. Негодовање против њега је све расло, те је напослетку дошло до урнебесне ларме. Барон Банфи се пожурио, да у ларми сврши свој говор, те је таки отишао на железничку станицу, да што пре остави Нови Сад и да брзим возом (kisgyors-ом) отпутује из Новога Сада.

Гроф Теодор *Бакањи*, познати протектор радикала, некако је омирисао расположај у Новом Саду, те није ни дошао у Нови Сад а *Јаша* такођер није дошао на збор, јер је и он омирисао, какав је расположај у Срба против барона Банфија Европски капацитет из Суботице др. Владислав *Манојловић* (Калијан) такођер је нашао за саветно, да не долази у Нови Сад. Али зато је имао одважности, да од стране српских радикала словослови Јашин alterego, познати др. Хаџија, наравно уз највеће негодовање од стране Срба и у урнебесној ларми.

Вика и ларма била је тако велика, *да је полиција морала збор разрешити.*

Барон Банфи је у Новом Саду *ужасно насео.* Такав пораз до сад ниједан мађарски државник није искусио од стране Срба.

Политички преглед.

— **Оперетска »велеиздаја«**. У Турској нема новац посвуда исту вредност ни у местима, која су близа. Тако има новац различиту вредност у Прибоју, Пријепољу и Пљевљима. То се никако није свиђало новом мутесарифу у Пљевљима, и он нареди, да се новац у Пљевљима и у Пријепољу снизи у вредности. Против те наредбе спремио је неки Омер бег *Бајровић* протест, почео купити у једној кавани потписе на њ, и уз пратњу велике масе људи пошао к мутесарифу, да му га преда. Мутесариф је видео у том протесту *»велеиздају«*, дао растерати народ, а „кривце“ похватати и ставити пред *рашни суд*. Народ се је дакако упрепастио. Целу ноћ трајала је страшна истрага, после које су сви, осим шесторице, пуштени на слободу. Та шесторица били су уз тога Омер-бега најугледнији људи у месту. Њих је у ноћи дао отпремити у Пријепоље, да им даље суде. Међутим је свим властима постало јасно, да је то једна ужасна комедија, код које се је пљевљански мутесариф залетео у посве неоправданом бесу. И они су најпре тражили од народа јемство, да ће присилити ову шесторицу, да се задоволе *извином* мутесарифа, па кад су јемство добили, изведени су „велеиздајници“ у Пљевље, где им се је *илачући* мутесариф *извинио*, а они пошли кући задовољни, да нису невини још и горе прошли.

Бламиран је остао дакако мутесариф. Али ко зна, би ли сиромах био ту бламажу доживео, да му је којом срећом помогао какав жустар државни одветник из средње Европе, на пр. *Акурти* из Загреба! Та ваљда имаду и онде људи кошуља, чаша, чутура и других »велеиздајничких« ствари?

Вести из места и из народа.

Нови Сад, 7. децембра 1910.

— **Поновни испит зрелости у новосадској српској гимназији**. У суботу, 4. (17.) о. м., одржан је у овдашњој српској великој гимназији поновни испит зрелости. Председавао је члан гимназијског патроната г. А. Хаџић, а присутан је био и повереник краљевске владе, г. проф. др. Едвард Маргалић. Испит су полагала двојица: Војислав Освалд и Жарко Ракић, и то обојица из математике. Резултат испиту био је то, да су обојица проглашени зрелим за више науке.

— **У пажњу публици која шаље пакете.** Како је сад пред велике празнике ванредно живахан промет пошиљака поштом, то поштанска управа у Темишвару упозорује публику, да не пропушта ништа, што је потребно да пошиљке на време и сигурно стигну адресату у руке. Ево неколико тачака на које нарочито ваља пазити: 1. Новци и драгуље није слободно шиљати с другим стварима у једном пакету. 2. За паковање ваља употребити дрвене сандучиће, од прућа исплетене корпе, воштано или обично чисто платно, а код незнатнијих и лакших предмета треба узети јак пакпапир. Пакете, који су увијени у платно или артију, треба канапом без чворова више пута и добро везати, а онде, где се канап укрштава, треба запечатити воском и гравираним печатом. 3. При адресирању нарочито ваља пазити, да се тачно истави адресатово име и презиме и друге његове ознаке (н. пр. млађи, старији, удова и т. д.) па онда грађански му положај или занимање и боравиште. Код пошиљака у Будимпешту и Беч ваља осим тога означити варошку четврт, улицу, број куће, спрат и врата. Нарочито је важно, да се читко означи место, у које се пошиљка шаље, а код места, у којима нема поште, ваља јасно навести последњу пошту. 4. Адресу ваља написати на омот, но ако то није могуће, онда је ваља написати на дрвену таблицу, комад коже или јак папндекл, и то онда треба јако прилепити за омот. Осим тога је добро, да се у саму пошиљку стави артија на којој стоји предавачево име, презиме и боравиште, а и сви подаци, који су назначени на адреси, за случај ако би спала адреса са омота па се изгубила или постала нечитка, па би онда комисија кад отвори пошиљку, могла дознати, ко шиље и коме шиље, те би се ипак пошиљка могла уручити. Добро је, ако предавалац и на спољашњој адреси горе напише своју адресу. 5. Садржину пошиљке ваља на товарном листу (фрахтбрифу) тачно и подробно означити. Код јестива, односно код предмета који потпадају под потрошарину (месо, алкохолска пића), који се шаљу у Будимпешту или у Беч, ваља на пошиљци и на товарном листу означити садржину и по количини и по каквоћи (н. пр. сланине 2 килограма, једна ћурка 3 килограма, 2 литре вина).

БАЈИЋЕВА МУЗИЧКА ШКОЛА У Н. САДУ

Наставници дипломирани уметници. Школа 10 К. месечно Може се спремити за испите Прашке, Бечке, Пештанске и Загребачке конзерваторије.

Новости са стране.

— **Опет: чок-јаша!** Неких 15 турских новинара посетили су Будимпешту, а за тим Сегедин; у обе вароши су их мађарски новинари братски дочекали и угостили уз бурно: »чок-јаша!« Чујемо, да ће ти турски новинари у повратку за Турску свратити и у Београд, сигурно да и у престоници Србије хвале »хуријет« младотурских крволока...

— **Велико доброчинство**. Велики добротвор и амерички богаташ Андреу Карнеџи завештао је ових дана 10 милијона долара (1 долар чини 5 К 40 потура) за одржање мира. Нарочити одбор виђених људи одредиће, како да се употребе камате те велике закладе, а то је по милијона долара годишње. Карнеџијеве закладе с овом најновијом износе **180 милијона** долара, а Рокфелерове износе »само« 120 милијона долара, јер и овај други амерички богаташ већ не зна, куд ће са милијонима.

Мексиканске републике.

— **Њихов положај. — Богатство. — Војска.** —

Нова побуна у Мексици још траје. То је једна од безбројних буна, које су у латинским државама Америке на дневноме реду. Овога пута устанак је уперен против дугогодишњег председника мексичке републике, Дијаца, који је већ тридесет година председник тога савеза републиканских држава,

Земља носи познати званични назив „Уједињене мексичке републике“. То је слободан савез двадесет и седам државица, три територије и једног савезног округа. Површина земље износи 1,987.201 квадратни километар, а то је четири пута толико, колико царевина Немачка. Број становника износи близу 14 милиона. Већи део земљишта покривен је планинама и висоравнима. Са западне стране, дужином обале Великог Океана, пружа се један огранак Кордиљера, који на Југу, у близини престонице, достиже висину од преко 5000 метара.

Северни венац планина назива се Сијера Мадре. Ту има висина до 2500 метара. Источно од ових планина пружа се једна висораван, која се спушта према великој граничној реци на северу Рио Гранде дел Норте и према мору.

Разна структура овог земљишта чини земљу подобном за разноврсну употребу: 12 милиона хектара употребљено је за њиве, 49 милиона за ливаде, а 18 милиона је под шумом. У години 1901. у Мексици је било 5,142.000 комада говеда, што је представљало вредност од 320 милиона франака.

Мексика је нарочито богата металима и рудама, које се увек интензивно експлоатишу. Ту има злата, сребра, бакра, гвожђа, олова, живе, цинка, кобалта, антимона и др., изузимајући само камени угаљ и петролеум. У години 1904. ту је било 1111 рударских предузећа, са у купном вредности од 500 милиона франака. Године 1907. извезено је злата за 26, сребра за 200 и бакра за 18 милиона. Целокупан трговачки обрт у тој години износио је једну милијарду двеста четрдесет милијона франака. 1. априла 1907. год. имала је Мексика 22.000 километара железница, а трговачка флота имала је 32 пароброда са 13.199 тона.

Организација војске изведена је на специјалан начин. У мирно доба савезничке трупе имају око 45.000 људи. Ратна марина има само топовњаче, које служе за мање транспорте трупа и за царинску заштиту. Поморска акција, дакле, сасвим је код Мексике искључена, и земља је с морске стране изложена свачијем нападају. Огромна утврђења у Вера-Круцу и Порт-Јави једва би се могла одупрети гранатама обичних топова. Цела земља подељена је на дивизијске округе, којима на челу стоје дивизиони генерали.

Ту се већ уобичајило, да трупе за време мира служе само за чување унутарњег реда, који се тако често нарушава. Нарочито на северу републиканске трупе налазе се у скоро сталном ратном стању са још непокореним Индијанцима, од којих су најопаснији Јаки у Сонори. Само безобзирно држање полиције држи ове стално немирне и полудивље људе у шкрипцу.

Мексиканци у своје трупе уводе и ове дивљаке, које у прво време држе закључане у касарнама, где их пуцањем из пушака нагоне на дисциплину.

Због оваквог стања ствари сасвим је појмљиво да републиканска влада у Мексици има апсолутан карактер, а то је повод бунама. Садашње тамошње стање у опште није ни приближно онако, како се представља у званичним телеграмима. Бојеви непрестано трају. Преко педесет вароши и села налазе се на страни устаника. Мадеро има уза се 400 људи, са којима оперише у близини престонице. Он је већ 2000 људи владиних трупа натерао у бегство и издао је прокламацију, којом себе проглашује за председника републике.

НОВИЈЕ.

Будимпешта, 6. децембра. Финансијски одбор примио је банковну провизорију.

Беч, 6. децембра. Угарски министар-председник гроф. Куен-Хедервари јуче пре подне је дуго конферисао са заједничким министром спољашњих послова грофом Еренталом. После тога је од Његова Величанства примљен био у аудијенцију, која је трајала читав сахат и

у којој је гроф Куен-Хедервари поднео Његову Величанству извештај о приликама у Угарској од прошле аудијенције амо.

Мадрид, 6. децембра. Пароброд »Palermo« је потонуо код предгорја Корубеда. По мору плове лешине. Ужасна непогода не допушта, да се ико спасе.

Варшава, 6. децембра. У Лоћу је прекјуче у подне била крвава битка између железничких разбојника и чланова Охране. Неколико минута пред полазак варшавског воза агенти Охране смотрили су пет људи, који су узимали билете и познали их као разбојнике, који пљачкају возове. Кад су пришли да ухвате највећег зликовца међу њима, онда се овај накашљао и на тај знак његови другови осули су из револвера читаву кишу куршума на чланове Охране и публику.

Зликовци су убили једног официра, који је на њих јурнуо голом сабљом у руци, затим једног жандарма а ранили су тешко једног путника, возног машинисту и једног жандарма, и утекли су са станице.

ТЕЛЕГРАМИ

уредништву »Браника«.

Имен-дан руског цара Николе.

Беч, 7. децембра. Јуче, на дан св. Николе, био је у славу имендана цара *Николе* II. свечан ручак, на коме је цар и краљ *Фрања Јосиф* I. наздравио руском цару.

ШАЛА.

— **Прорицање.** Војводи Н. прорекао је неко, да ће погинути при свађи. С тога је био опрезан те се клонио сваке свађе. Наједаред се тешко разболи. Дозваше му неколико лечника. Кад је војвода видео лечнике, где улазе у његову собу, повиче: „О Боже! Сад ми је крај! Сад ће се прорицање испунити!«

— **Поправио се.** Мој пријатељ Аца воли мало дубље да загледа у чашу. Родбина га је с тога једила толико, да се најзад решио, да се лечи у заводу. »Колико вина попијете дневно?“ запита га лечник. Аца је обично пио по пет боца, но сад, за сваки случај, каже: десет. На то му онда лечник недељу дана даде дневно по осам боца, па онда по седам па по шест. Кад је дотерао до пет, отпусте га, као човека, који се „поправио“.

Управник: Др. Мих. Полит-Десанчић.
Одговорни уредник: Јанко Перић.

ОГЛАСИ.

СВАКИ МОЖЕ

са продајом гарантованих срећака трајне вредности **заслужити месечно 300 до 500 Круна. Сталан посао, велика провизија!** Српске понуде се шаљу на:

„NEUE FORTUNA“ Budapest V., Börse, Postfach 78. 609 3-6

ТРЕБАМ

једнога помоћника

мануфактурне струке.

Првенство имају они, који су похађали школу »Трговачке Омладине« и који имају леп рукопис.

Ступити може одмах. 606 3-4

НИКОЛА ИВКОВИЋ
трговац цркв. утвари НОВИ САД.

Изашао је из штампе и разашиље се

„НАРОД“

српски народни велики илустровани календар за годину 1911.

Календар „Народ“ штампан је на великој осмини табака, на финој белој хартији, са лепом поучном садржином и 36 илустрованих слика.

Рабат 60% за готов новац, ако се најмање 25 комада поручи.

Поруџбине прима штампарија
Светозара Маринкова Сентомаш.

Траже се ваљани распродавци.

605 3-12

Готове су

српске светитељске карте дописнице, снимљене са оригинала највећих и најпризнатијих српских уметника г. г. *Уроша Предића* и *Паје Јовановића*.

Карте су управо уметнички израђене, у целом Српству овака израда православних светаца до данас није изашла.

У мојој накладе изашле су ове доле означене карте:

Св. *Никола*
» *Рождество Христово (Божић)*
» *Стеван Архиђакон*
» *Василије (Нова Година)*
» *Јован*
» *Сава*

и сви остали већи Свеци

Препродав. 100 ком. у црној боји К 2·80
„ 100 „ у боји (колорисано) » 6·—

Добити се може само у

књижарници
МИЛАНА ИВКОВИЋА
593 5-10 **Нови Сад** (Ujvidék).

УЧЕНИЦИ

оба пола се најбоље изображавају у двоструком књиговодству за штедионице, занате и радње, као и у свима контоарским наукама. Испити у Бечу на трговачким школама. Ко жели у априлу испит да положи, нека се пожури да похађа овде предавање преко зиме, с тим пре, пошто ћу од априла до септембра у Ораховици у бреговитом пределу Славоније предавања држати. Писмена питања само уз ретурмарку. 611 2—3

Проф. **Ј. МОГАН**
Нови Сад, Футошка улица 104.

Испитна објава.

Овим се објављује, да ће се поправни испити учитељског оспособљења одржати 14. (27.) децембра т. године.

Зомбор (Сомбор) 18. децембра 1910. године.

УПРАВА
прав. срп. мушке учитељске школе. 614 1-3

ЧУДО ОД БУКВАРА.

Помоћу овога буквара, а за неколико недеља, научи лакоћом да чита и старо и младо. Ово је већ треће издање. Имам 1000 захвалница. Ко ми пошаље **55** потура са поштанском упутницом, тај одмах добија буквар са плаћеном поштарином.

ULMA (Temes megye).

Љубомир Јовановић
575 17-30 школски управитељ и учитељ.

„АПОЛО“-БИОСКОП

поред **Речејијева** хотела,

састајалиште српске отмене публике.

Кинематографске новине и остале приспеле новости.

Почетак у пет сахата у вече, свршетак у једанаест сахата. 507 54-

ТРАЖИ СЕ

за једно дете домаћа свршена српска

учитељица,

која вештине имаде, потпуно мађарским језиком влада, — да је здрава, солидног понашања, — првенство има она, која би гласовирни час предавала. Сведоџбе се имају слати на

Самош, 2. децембра 1910.

Јован Теодоровић Синови.

3—3 588

ДУКАТИ

мали и велики (сеферини)

КОВА

1911. год.

могу се добити по врло повољној цени

у Мењачници Централног Кредитног Завода д. д. у Новом Саду

и у филијали

ЦЕНТРАЛНОГ КРЕДИТНОГ ЗАВОДА Д. Д. У СЕНТИ.

Исто тако купујемо по врло повољној цени старе бушене и небушене дукате. 610 3—

Хотел „БЕЛА ЛАЂА“

ЂУРЕ ЗУРКОВИЋА Нови Сад,

модерно са свима удобностима удешен, најподесније место за састанке странаца, са изврсном кујном и најбољим пићем.

Точи прастаро Urquell ПИЛЗАНСКО ПИВО. 232 94-150

Књижевни оглас.

Нова књига

Беседе дра Михаила Полита Десанчића

III. део, прва књига, изашле су из штампе и разашиљу се претплатницима и књижарима. Цена је **4** круне, а поштарина 30 фил. Наруџбине уз готов новац шаљу се на штампарију деоничарског друштва „Браника“ у Новом Саду. У тој новој књизи садржани су они важни говори против Апоњијевога школскога закона, и против железничке прагматике у Хрватској. — Садржани су у тој књизи и некролози Светозару Милетићу и Змају Јовановићу. Пријатељи се умољавају да ову књигу што више распростиру.

Уједно се даје на знање, да се **II. део** Политових беседа, који је изишао године 1899. још могу добити уз обаљену цену од **2** круне.

ПАРФИМЕРИЈА
ИВАНА Ј. СТОЈКОВИЋА, НОВИ САД
Кошут Лајошева ул. бр. 25 у дворишту у фотогр. атељеру.

Главно заступство „KODAK“, фотографских апарата за г. г. аматере и хигијенских завоја. 253 188-

Власник и издавалац: деоничарско друштво »Браника«.

Штампарија деоничарског друштва »Браника«.